

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 7, Sayı/Issue: 3, Aralık/December 2023]

Mustafa KILIÇ

<https://orcid.org/0000-0002-8708-3042>

Araş. Gör.

m.kilic@alparslan.edu.tr

Muş Alparslan Üniversitesi

<https://ror.org/009axq942>

Fen Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Türkçe ve Farsça Şair Tezkirelerinde Bir Eleştiri Terimi Olarak “Şütür-Gürbe”

“Şütür-Gürbe” as a Criticism Term in Turkish and Persian Poet Tezkeres

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi | Date Received: 10.10.2023

Kabul Tarihi | Date Accepted: 27.11.2023

Yayın Tarihi | Date Published: 30.12.2023

Atf | Citation

Kılıç, M. (2023). Türkçe ve Farsça Şair Tezkirelerinde Bir Eleştiri Terimi Olarak “Şütür-Gürbe”. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(3), 2392-2415. <https://doi.org/10.34083/akaded.1388854>

Kılıç, M. (2023). “Şütür-Gürbe” as a Criticism Term in Turkish and Persian Poet Tezkeres. *Journal of Academic Language and Literature*, 7(3), 2392-2415. <https://doi.org/10.34083/akaded.1388854>

Makale Bilgisi | Article Information

Değerlendirme Review Reports	Çift Taraflı Kör Hakemlik (İki Dış Hakem) Double-blind. (Two External Referees)
Etik Beyan Ethics Statement	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur Ethical principles were followed during the preparation of this study
Etik Kurul Belgesi Ethics Committee Approval	Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir Article does not require an Ethics Committee Approval.
Etik Bildirim Complaints	adeddergi@gmail.com
Çıkar Çatışması Conflicts of Interest	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest
Benzerlik Taraması Similarity Checks:	Yapıldı Yes - IThenticate
Telif Hakkı ve Lisans Copyright&License	Yazarlar, dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler. Bu çalışma Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası lisansı altında yayımlanır Authors publishing with the journal retain the copyright. This work is licensed under Attribution-NonCommercial 4.0 International

© Mustafa KILIÇ | Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International

Öz

Şair tezkirelerinde, şairlerin edebî yönleri ve şiirleri değerlendirilirken tezkire yazarlarının kullandıkları bazı ortak kelimeler ve kalıp ifadeler bulunmaktadır. Bu kelimeler ve kalıp ifadeler tezkire yazarlarının öznel değerlendirmeleri ve niteleme ifadeleri dışında şair tezkireleri bağlamında terim anlamı da kazanırlar. Alana özgü nesnel bir anlam ifade eden bu kelimeler, farklı biyografilerde belli bir kelime/kavram ağı etrafında kullanılırlar. Bu makale, Farsça ve Türkçe tezkirelerde yer alan *şütür-gürbe* tabirinin şair tezkirelerinde kullanılan bir şiir eleştirisi terimi olduğu iddiasını taşımaktadır. Bu bağlamda, Arapça bir meselden hareketle Farsça biyografik metinlere geçen ve özellikle Herat ekolü tezkireleri aracılığıyla da Türkçe tezkirelerde kullanılan *şütür-gürbe* tabirinin terimleşme süreci sorgulanacaktır. Bunun için sözlükler ve şerhler başta olmak üzere Türkçe şair tezkirelerine model olan Farsça tezkirelerde terimin yer aldığı pasajlardan tanık cümleler ve bunların diliçi aktarımları verilmiş, sonrasında *şütür-gürbenin* hangi tür şiirlerin eleştirisinde kullanıldığı değerlendirilmiştir. Şair tezkirelerinde bir şiir eleştirisi terimi olarak kullanıldığı tespit edilen *şütür-gürbenin* çok sayıda şiir yazan ancak iyi şiirleriyle kötü şiirleri birbirine karışan şairlerin biyografilerinde kullanıldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk edebiyatı, Türkçe şair tezkireleri, Farsça şair tezkireleri, tezkire terimleri, *şütür-gürbe*.

Abstract

*In poet tezkeres, there are some common words and formulaic expressions that are used by the tezkere authors while evaluating the literary aspects and poems of the poets. These words and formulaic expressions, apart from the subjective evaluations and descriptive expressions of the authors, also acquire the meaning of a term in the context of poet tezkeres. These words, which express an objective meaning specific to the field, are used in different biographies around a certain word/concept network. This article claims that the term *şütür-gürbe* in Persian and Turkish tezkeres is a term of poetry criticism used in poet tezkeres. In this context, the nomenclature process of the term *şütür-gürbe*, which was transferred from an Arabic parable to Persian biographical texts and used in Turkish tezkeres, especially through the Herat school tezkeres, will be questioned. For this purpose, witness sentences from the passages in which the term appears in Persian tezkeres, which are models for Turkish poet tezkeres, especially dictionaries and commentaries, and their linguistic translations are given, and then it is evaluated in which types of poems *şütür-gürbe* is used to criticize. It has been observed that *şütür-gürbe*, which was found to be used as a poetry criticism term in poet biographies, was used in the biographies of poets who wrote many poems but whose good poems and bad poems were mixed together.*

Keywords: Classical Turkish literature, Turkish poem tezkere, Persian poem Tezkires, tezkere terms, *şütür-gürbe*.

Giriş

Doğu edebiyatlarında hem şiiri hem de şairi tenkide tabi tutan eserler VIII. yüzyıldan itibaren yazılmaya başlanmış ve önceleri *tabakatü'ş-şu'arâ* olarak bilinen bu eserler daha sonra *tezkiretü'ş-şu'arâ* ismiyle yazılmaya devam etmiştir. Bu açıdan biyografi yazma geleneği ile edebî tenkit birlikte gelişme göstermiş, şairlerin hayatlarını ve eserlerini konu alan şüara tezkireleri de kendi tenkit terminolojilerini oluşturmuşlardır (Çetindağ, 2010, s. XVIII).

Manzum metinlerde olduğu gibi mensur metinlerde de model alınan edebî gelenekten pek çok kelime, kavram ve deyim in veya kalıp ifadenin benzer işlevlerle aktarıldığı bilinmektedir. Osmanlı nesir geleneğinin önemli ürünlerinden olan Türkçe şair tezkirelerinde de tezkire yazarlarının şairleri ve şiirleri değerlendirirken kullandığı kelimelerin ve kalıp ifadelerin, model alınan Farsça tezkirelerde de kullanılması şair tezkireleri alanına özgü terimsel bir dile işaret eder. Bu bağlamda, Türkçe şair tezkireleri özelinde edebî tenkit terminolojisi bakımından değerlendirilen çok sayıda kelime yer almaktadır¹. Bu terminolojiye dâhil edilebilecek *şütür-gürbe* tabiri² de tezkire yazarlarının şiir eleştirisinde kullandıkları bir terimdir. Farsçada “deve” anlamındaki *şütür* ve “kedi” anlamındaki *gürbe* kelimelerinden oluşan *şütür-gürbe* tabiri Arapça bir mesele dayandırılmaktadır. Bu mesel, Reşidüddin Vatvat (ö. 573/1177)’ın *Letâ’ifü'l-emsâl ve tarâ’ifü'l-akvâl* adlı eserinde “çê erzân est in şutur eger bâ û nebûdi gurbe” [kedi olmasa deve ne kadar ucuz] başlığıyla kaydedilmiştir³. Bu meselin hikâyesi şöyledir:

Devesini kaybeden bir Arap, deveyi bulursa bir dirheme satacağına söz verir. Bir zaman sonra deveyi bulur ancak daha önce verdiği sözü hatırlar. Ne sözünden vazgeçmek ne de deveyi ucuza satmak ister. Devenin boynuna bir kedi bağlar ve pazar yerine gelir. Deveyi söz verdiği gibi bir dirheme, kediyi de bin dirheme satacağını ancak deveyi alanın kediyi de almak zorunda olduğunu söyler. Orada bulunanlar da “ne ucuz deve, keşke boynundaki kedi olmasa” derler (Dânişâmûz, 1386, s. 154)⁴.

Bu Arapça meselden hareketle Farsçada aralarında uyumsuzluk bulunan ve tezat oluşturan her türlü durum, nesne ve olay için *şütür-gürbe* tabiri kullanılmıştır. Bu tabirin tezkirelerdeki kullanımına geçilmeden önce sözlükler ve şerh kitaplarındaki tanım ve açıklamaları üzerinde durulacaktır.

¹ Bu konuyla ilgili yapılan çalışmalar için bk. Tolasa, 1983; Çapan, 1993; Kılıç, 1998; Çetindağ, 2010; Atila, 2012; Solmaz, 2012; Kılıç, 2018; Kaplan, 2021.

² Bu makalede, tezkire terminolojisine işaret eden cümlelerin dışında *şütür-gürbe* için “tabir” kelimesi tercih edilmiştir.

³ Bu meselin Arapçası “mâ-erhasun’ n-nâkate levlâ’l-mel’ûneti fi-unukı-hâ” (Güneş, 2020, s. 1107) şeklindedir [Boynundaki melun (kedi) olmasa deve ne kadar ucuz].

⁴ Bu hikâye Molla Câmî’nin *Bahâristân*’ında mutâyebeler bahsinde ve diğer bazı çalışmalarda da kayıtlıdır. bk. Afsahzâd vd., 1379, s. 115; Gençosman, 1989, s.190-191; Zülfe, 2011, s. 198-199; Açıkgöz, 1988, s. 10; Açıkgöz, 2017, s. 13; Çapan, 2009, s. 443.

1. Sözlüklerde ve Şerh Kitaplarında Şütür-Gürbe

Türkçe ve Farsça sözlüklerde *şütür-gürbe* için kaydedilen anlamlar büyük ölçüde benzerdir. Bu ifadenin muhtelif sözlüklerde kayıtlı anlamları şu şekildedir: “Mecazen birbirine uymayan, münâsebetsiz, karışık” (Ayverdi, 2010, s. 1179; Parlatır, 2006, s. 1591); “birbiriyle uyumsuz olan iki şeyden kinayedir” (Amîd, 1379, s. 694); “ahensiz, karışık” (Enverî, 1382, s. 4455; Enverî, 1383, s. 998); “çok orantısız, uyumsuz ve birbiriyle hiçbir ilişkisi olmayan iki şey” (Steingass, 1998, s. 734; Johnson, 1852, s. 740; Affi, 1391, s. 1558); “ittiradsız, iyili fenalı” (Kartal, 2009, s. 641; Toparlı, 2000, s. 830); “iyili, kemli, uygunlu uygunsuz demekten kinayedir” (Öztürk ve Örs, 2009, s. 744); “nâ-mütenâsib ve nâ-mütecânis” (Dehhuda, 1377, s. 14160).

Ferheng-i Buzurg-i Suhan'da ise *şütür-gürbe* için *şütür-gâv-peleng* [deve-öküz-kaplan] maddesine gönderme yapılmıştır. Bu sözlükte *şütür-gâv-peleng* için ilk anlam “*zûrafa*” ikinci anlam olarak da “nâ-hem-âheng, nâ-mütenâsib” [aynı ahenkte, uyumda olmayan] verilmiştir (Enverî, 1381, s. 4455). Bu anlamların dışında *Lexicon*'un A.H. Boyacıyan tarafından yapılan *Kitâb-ı Meânî-i Lehçe li-James Redhouse el-İngilizî* adlı baskısında *şütür-gürbe* için diğer sözlüklerde bulunmayan şu anlamlar kaydedilmiştir: “Devenin boğazına yapışan kedi veya çita; bir karabasan, sürekli bir engel, denizdeki yaşlı adam” (1987, s. 1116).

İbrâhîm-i Pozarefçevî (ö. 1165/1752)'nin *Mecme'u'l-emsâl* (yt. 1143/1731)'inde ise *şütür-gürbenin* tezkire terminolojisindeki bağlamına uygun bir tanımı yapılmıştır:

“fulân şâ'irin ebyâtı hem-vâr olmayup bir beyti şî'rinde eyü olsa üçü de kemdür diyecek yirde nükte-şinâsân-ı 'Acem ebyât-ı fulân-ı şâ'ir şutur-gurbe-est dirler” (Güneş, 2020, s. 1107)⁵.

[Filan şairin beyitleri yerinde/düzgün⁶ olmayıp şiirindeki (sadece) bir beyti iyi olsa üçü de kötüdür demek yerine Fars nüktedanları/ince manaları anlayanlar, “şairin filan beyitleri şütür-gürbedir” derler.]

⁵ *Mecme'u'l-Emsâl*'de *şütür-gürbenin* bu bağlamına uygun Farsça iki beyit örnek olarak verilmiştir:

Der-hor u lâyük-ê tu piş-keşi nîst tu-râ
Tuhfeî nîst kê piş-et buved-eş kadr u mehel
Penc beytîst şutur-gurbe be-revân ez-pey-ê hem
Ne se çârî zê-sutûr u ne katârî zê-cemel

“[Bu kaside] senin için uygun ve değerinde hediye sayılmaz, kıymet ve itibarı sana layık değildir. Ne birkaç yük katırı ne bir katar deve, senin uğrunda iyili kötülü beş beyit.” (Güneş, 2010, s. 1107).

⁶ Buradaki diliçi çeviride *hem-vâr* kelimesine sözlüklerdeki anlamlarına paralel olarak “yerinde/düzgün” anlamı verilmiştir. Ancak bu kelime tezkire terminolojisi bağlamında daha geniş bir anlama sahiptir. Bir eleştiri terimi olan *hem-vâr* kelimesinin/teriminin şair tezkireleri bağlamındaki anlamı şu şekilde kaydedilmiştir: “Şiirin ifadesinin, edasının, kelime ve kavramları arasındaki irtibatın, şiirin hem mana hem söyleyiş boyutlarının bir uyum içinde, düzgün, pürüzsüz oluşu; bu yönüyle de şiirin bir çırpıda çıkmış bir güzel ifade misalince söylenmesi; kısacası her türlü çarpıklıktan uzak, düzgün ve yerinde oluşu” (Kaplan, 2021, s. 171).

Ali Ekber Dehhuda'nın *Lugatnâme-i Dehhudâ* adlı sözlüğünde de *şî'r-i şütür-gürbe* madde başı olarak verilmiştir. *Ferheng-i Nizâm*'dan alıntılanan bu tamlama için “bazı beyitleri güzel bazıları kötü olan şiiir” tanımı yapılmıştır (Dehhuda, 1377, s. 14160). *Zebân u Ferheng-i Merdum*'da *şütür-gürbe* için “*nâ-zibâ*” [çirkin, kötü] ve “*nâ-mütenâsib*” [uygun olmayan] kelimeleri ilk anlam olarak kaydedilmiştir. Devamında Molla Câmî (ö. 898/1492)'nin *Bahâristân* (yt. 893/1487) adlı eserinden *şütür-gürbenin* bir eleştiri terimi olarak geçtiği pasaj verilmiştir. Ayrıca bu eserde *şütür-gürbenin*, “*nâ-mütecânis*” [aynı cinsten olmayan, homojen karşıtı] anlamına ek olarak “*hétérogène*” [heterojen] karşılığı verilmiştir (Katirai, 1357, s. 22).

Şerh kitaplarında da bazı sözcüklerin, kavramların ve terimlerin anlamları hakkında bilgiler bulmak mümkündür. 16. yy. şârihlerinden Sûdî-yi Bosnevî (ö.?), *Şerh-i Dîvân-ı Hâfız*'da *şütür-gürbenin* hem sözlük tanımını vermiş hem de hangi tür şiirler için bu tabirin kullanıldığına dikkat çekmiştir:

“Şutur-gurbe eyü ile yaramaz karışık olmaga dirler, ekser şî'rde müsta'meldir, ya'nî bir şî'rin ki ba'zı ebyâtı a'lâ ve bazısı ednâ vâki' olsa ana şutur-gurbe dirler, deve-kedi dimekdir” (Kaya, 2020, s. 2780).

[Şütür-gürbe iyi ile kötünün karışık olmasına derler, çoğunlukla şiirde kullanılır yani bir şiirin bazı beyitleri güzel ve bazıları kötü olsa ona şütür-gürbe derler, deve-kedi demektir.]

Molla Câmî'nin *Bahâristân* adlı eserinin şerhlerinde de *şütür-gürbe* ile ilgili açıklamalar yer almaktadır (bk. 2. *Farsça şair tezkirelerinde şütür-gürbe / b. Molla Câmî*).

Sözlüklerden ve şerh kitaplarından hareketle *şütür-gürbenin* her türlü uyumsuz durum için kullanılan bir tabir olmasının yanında bir şiir eleştirisi terimi olduğu da görülmektedir. Bu terimin sözlük anlamlarından mülhem olarak hem Fars hem de Türk biyografi geleneği içinde kazandığı terim anlamı aşağıdaki alt başlıklarda incelenmiştir.

2. Farsça Şair Tezkirelerinde Şütür-Gürbe⁷

Tezkireler üzerine yapılan çalışmalarda Osmanlı şair tezkirelerine modellik etmiş olan belli başlı Farsça tezkireler sıralanmaktadır⁸. Aşağıdaki alt maddelerde isimleri verilen bu tezkireler hem tertip tarzları hem de biyografik verilerin işleniş bakımından Türkçe şair tezkirelerini etkilemişlerdir. Özellikle biyografisi verilen şairlerin sanat kabiliyetleri ve eserlerine yönelik değerlendirme cümleleri ile pek çoğu tezkire terminolojisi bağlamında yorumlanabilecek eleştiri terimleri, Farsça model metinlerle benzerlik göstermektedir. *Şütür-gürbe* de Farsça tezkirelerde terimleşme süreci takip edilebilen ve bu tezkirelerin

⁷ Arapça, Farsça ve Türkçe yazılmış şair tezkireleri üzerine yapılan karşılaştırmalı bir çalışmada *şütür-gürbe* teriminin Türkçe tezkireler dışında kullanılmadığı kaydedilmiştir (Çetindağ, 2010, s.182). Ancak pek çok Farsça tezkirede bu terim kullanılmıştır. Ayrıca mezkûr çalışmada *şütür-gürbe*, “Yaratma kabiliyeti ya da şairlik gücü” başlığı altında şairi niteleyen bir kelime olarak *şütür-gürbelik* şeklinde incelense de bu terim şair tezkirelerinde şiir eleştirisinde kullanılmıştır.

⁸ Bu çalışmalar için bk. Stewart-Robinson, 1964; Stewart-Robinson, 1965; İsen vd., 2009; Çetindağ, 2010.

Türkçe şerh ve tercümelelerinde de açıklanan bir tezkire terimidir. Aşağıdaki madde başlarında *şütür-gürbe* teriminin yer aldığı Farsça şair tezkireleri listelenmiş ve terimin yer aldığı pasajlar diliçi aktarımlarıyla birlikte verilmiştir:

a. Devletşâh (ö. 900/1494-5 [?]), *Tezkiretü’ş-Şu’arâ* (yt. 892/1487): Tespit edilebildiği kadarıyla *şütür-gürbe* ilk kez, Devletşâh’ın *Tezkiretü’ş-Şu’arâ*’sında yer almıştır. Şuara tezkiresi yazma geleneğinin Fars sahasındaki ikinci örneği⁹ sayılan ve Herat ekolü tezkirelerinden biri olan bu tezkirenin “Emir Eminüddin-i Nezlebâdî” (ö.15.yy) biyografisinde bir kıtada *şütür-gürbe* terimi yer almıştır. Nezlebâdî ile Kâtibî (ö. 839/1435 [?]) arasında bir münakaşanın olduğunu belirten Devletşâh, Nezlebâdî’nin Kâtibî’nin “Şütür ü Hücre” kasidesini bir kıtaya tenkit ettiğini belirtmiştir. Bu değerlendirmeye göre şairlerin bir kısmı Kâtibî’nin bu kasidesini överken, Nezlebâdî ise bu kasidede pek çok *şütür-gürbe* olduğunu söylemiştir:

Eger Kâtibî der-soğan geh gehi

Be-lagzed ber-û dak negired kesî

Şotor-Hocrerâ ger nikû goft lik

Şotor-gorbehâ nîz dâred besî (Browne, 1382, s. 401)

[Kâtibî bazen şiirde hata yapsa da onu kimse eleştirmez. Şütür-Hücre (kasidesini) güzel söylemiştir ancak onda pek çok şütür-gürbe¹⁰ de vardır.]

Nezlebâdî, Kâtibî’nin bir kasidesindeki beyitlerin uyumsuzluğuna dikkat çekmiş ve *şütür-gürbeyi* sadece bir şiirdeki uyumsuz beyitler için kullanmıştır.

b. Molla Câmi (ö. 898/1492), *Bahâristân* (yt. 893/1487): Kâtibî’nin şiirleri hakkındaki yukarıdaki değerlendirmelerin benzeri Molla Câmi’nin *Bahâristân*’ında da bulunmaktadır. Câmi, eserinde *şütür-gürbenin* hem hikâyesini¹¹ kaydetmiş hem de onu, Kâtibî’nin şiirlerini değerlendirirken bir tenkit terimi olarak kullanmıştır. Kâtibî’nin kendine özgü bir üslubunun olduğunu, şiirlerinde kendine has nükteler ve manalar bulunduğunu belirtmiş ancak bunların gelişigüzel bir hâlde ve karışık olduğunu söylemiştir:

“Ve dîger Kâtibî-yê Nişâbüri est. Ve ve’y-râ ma’ânî-yê hâs besyâr est ve der-edâ-yê ân ma’ânî nîz uslûbî hâs dâred ve ammâ şîr-ê ve’y yek-dest u hem-vâr nîst, şotor-gorbe oftâde est”. (Afsahzâd, 1379, s. 151).

⁹ İlk Farsça şair tezkirelerinden Nizâmî-i Arûzî (ö.552/1157’den sonra)’nin *Çehâr Makâle* (yt. 552/1157)’si ve ilk mürettep tezkire olarak kabul edilen Avfî (ö. 629/1232 [?])’nin *Lübâbü’l-Elbâb* (yt. 618/122)’ında *şütür-gürbe* terimine rastlanmamıştır. Arûzî’nin eseri için bk. Kazvîni, 1952; Eren Sosyal, 2016; Avfî’nin eseri için bk. Browne, 1903; Browne ve Kazvîni, 1906.

¹⁰ Necati Lugal, bu kitadaki *şütür-gürbeyi* parantez içinde “saçma sapan söz” olarak tercüme etmiştir (Lugal, 2011, s. 395). Ancak ne sözlüklerde ne de tezkire terminolojisinde *şütür-gürbenin* bu anlamı mevcut değildir.

¹¹ Daha önce de belirtildiği üzere *şütür-gürbeyi* ilgili Arapça meselin hikâyesi *Bahâristân*’da da kaydedilmiştir (bk. 1. Sözlüklerde ve şerh kitaplarında *şütür-gürbe*).

[Ve diğeri Nişaburlu Kâtibî'dir. Ve onun kendine özgü manaları çoktur ve bu manaların ifadesinde özel bir üslubu vardır ancak onun şiirleri düzenli¹² ve yerinde/düzgün değildir, şütür-gürbedir.]

Bahâristân'ın Türkçe şerhlerinde de şarihler, *şütür-gürbe* ile ilgili tanımlayıcı bilgiler vermişlerdir. Mustafa Şem'î (ö. 1009/1602), *Şerh-i Bahâristân* (yt. 1574-1579?)'da *şütür-gürbe* için "Ya'nî biri birine münâsib ve muvâfık degüldür" (Şem'î, 516, v. 90b) cümlesini kaydetmiştir. Mehmed Şâkir (ö. 1252/1836) ise *Şerh-i Bahâristân* (yt. 1252/1836)'da Şem'î'den daha ayrıntılı şekilde şu cümleleri kaydetmiştir:

"Yek-dest u hemvâr birbirine 'atf-ı tefsîridir, râbitalı ve düz ve uygun ve münâsebetli dimekdir. Şütür-gürbe ıstilahâtandır ve sebab-i ıstilahatı mütâyebâtta "A'râbî şutur[î] güm kerd[e]" mütâyebesinde geçdi. Bir iyi yanında kötü bulunmasına dirler. [...] Ammâ şî'ri bir tarîk üzre râbitalı degildir. Şütür-gürbe vâki' olmuştur. Ya'nî bir gazeli a'lâ ise biri gâyet muzahraf; belki gazelin nısfı matbû' ve nısf-ı âharı nâ-makbûl vâki' olmuştur." (Durmuş, 2018, s. 609-610; Zeybek, 2015, s. 277).

["Yek-dest" ve "hem-vâr" eş anlamlıdır; düzgün, düz, uygun, münasebetli demektir. Şütür-gürbe terimlendendir ve terim olma sebebi "latifeler" bölümünde "Devesini kaybeden Arap" latifesinde geçti. Bir iyi yanında kötü bulunmasına derler. [...] Ancak şiiri bir üslup etrafında tutarlı değildir. Şütür-gürbe olmuştur. Yani bir gazeli güzelse biri son derece bayağıdır; belki gazelin yarısı güzeldir ve diğer yarısı hoş değildir.]

Murat Umut İnan, gazelde konu bütünlüğüne dair bir yazısında Câmî'nin *şütür-gürbe* terimini kullanımını Şems-i Kays (ö. 633/1236'dan sonra)'ın *el-Mu'cem fî me'âyiri eş'âri'l-'Acem* isimli eserindeki görüşlerinden hareketle şu şekilde değerlendirmiştir:

"... adlı eserinde "iyi şiir" in nasıl olması gerektiğine dair görüşlerini belirtirken şu notu düşer: "Şair beyitler arasında bağlantı kurmalı, her bir beyti belirli bir yere oturtmalı ki anlam bir beyitten ötekine geçerken kırılmasın". Kays'ın sözlerinden "iyi şiir" in belirli bir kompozisyonu, tematik bütünlüğü olan şiir olduğunu anlıyoruz. [...] Câmî, Kâtibî'nin şiirlerinin "yek-dest" (birbirine benzer parçalardan oluşan, bütünlüklü) ve "hem-vâr" (uyumlu, muntazam) olmadığını söyleyerek şairin şiirlerini pek beğenmediğini ima eder. Kâtibî'nin şiirlerini, mecazlı bir dille, "şütür ü gürbe" nin (deve ile kedi) bir arada olduğu şiirler olarak niteleyen Câmî, şairin şiirlerindeki tematik kopukluğu eleştirir" (2016, s. 107-108).

c. Sâm Mirzâ (ö. 974/1566-7), *Tuhfe-i Sâmî* (yt. 957-968/1550-61): Sâm Mirzâ, *Tuhfe-i Sâmî* de "Râzî-i Şüştî" (ö.?) ve "Mevlânâ Lisânî" (ö. 940/1533) maddelerinde *şütür-gürbe* terimini kullanmıştır. Sâm Mirzâ, Râzî'nin gazelde başarılı olsa da genel olarak şiirlerinin *şütür-gürbe* olduğunu kaydetmiştir:

¹² Burada "düzenli" olarak diliçi aktarımı yapılan *yek-dest* kelimesi de daha önceki dipnotta [bk.5. dipnot] açıklanan *hem-vâr* ile benzer anlamdadır.

“Tab’eş der-gazal hûb bûd ammâ eş’âr-ê û şotor-gorbe vâkı’ şode” (Dastgerdî 1314, s. 129).

[Onun şairlik yeteneği gazelde iyidir ama şiirleri şütür-gürbedir.]

Lisânî’nin şiirlerini de *şütür-gürbe* olarak değerlendiren Sâm Mirzâ, baştan sona iyi olan bir gazelinin nadir bulunduğunu ancak bu nadir olan gazellerinin de çok başarılı olduğunu belirtmiştir:

“[...] eş’âr-ı û şotor-gorbe vâkı’ şode, yek gazel kê temâm hûb vâkı’ şode bâşed kemest, ammâ hûb ân bêsâyâr hûb vâkı’ şode” (Dastgerdî, 1314, s.104).

[Şütür-gürbe şiirleri vardır, baştan sona güzel olan bir gazeli nadirdir ancak güzel olanları da çok güzeldir.]

Süleyman Fehîm (ö.1847), *Sefînetü’ş-Şuarâ* (yt. 1233/1818)’da Sâm Mirzâ’nın bu cümlelerini şu şekilde tercüme etmiştir:

“[...] eş’ârında vaz’-ı şütür-gürbe bedîdar idi. Ser-â-pâ hem-vâr gazeli nâ-meşhûd ammâ içinde ba’z güzel vâkı’ olan beyti dahi gâyet hûb u rengîn idi”. (Şahin, 1996, s. 295).

[Şiirlerinde şütür-gürbe hâli bellidir. Tamamen yerinde/düzgün gazeli görülmemiştir ama içinde bazı güzel olan beyitleri de son derece güzel ve renklidir.]

d. Vâlih-i Dağstânî (ö. 1170/1756), Tezkire-i Riyâzu’ş-Şuarâ (yt. 1161/1748): Sâm Mirzâ’nın *Tuhfe-i Sâmî*’sini model alarak bir tezkire yazan Vâlih-i Dağstânî eserinde kendisi gibi bir tezkire yazarı olan Mîr Takıyyüddîn Evhadî (ö. 1042/1632)’nin çok fazla gazel ve mesnevi yazdığını ancak bunların *şütür-gürbe* olduğunu belirtmiştir:

“[...] ve hulâsa ân kê der-mesneviyyâteş u eş’âr şotor-gorbe be-nazar resîd.” (Nasrabadî, 1384, s. 354).

[Ve kısacası onun mesnevilerinde ve şiirlerinde şütür-gürbe görünümü vardır.]

e. Şeyh Ali Hazîn (ö. 1180/1766), Tezkiretü’l-Mu’âsrîn (yt. 1165/1752): Ali Hazîn, “Molla Muhammed Isfahânî” (ö.?)’nin şiirlerini ve üslubunu genel olarak başarılı bulsa da bazı kelimelerinin *şütür-gürbe* olduğunu belirtmiştir:

“[...] Egerçe istlâh-ê ‘amme kelâmeş şotor-gorbe mî nemûd ve râh-ê ibtizâl mî peymûd ammâ ekser-ê emsâl u eşbâh şî’reş be-revnaakter ve üslûbeş be-tumturakter” (Hazîn, 1334, s.104).

[Her ne kadar onun kelimeleri amiyane tabirle şütür-gürbe görünümünde olsa ve bayağılık yoluna geçse de şiirleri pek çok atasözü ve deyimden daha parlaktır ve üslubu gösterişlidir.]

f. Mîrzâ Gulâm Hüseyin Efdalü’l-Mülk (ö. 1348/1969), Efdalü’t-Tevârih (yt. 1314/1936): Gulâm Hüseyin, *Efdalü’t-Tevârih* isimli tarih kitabının şairlerle ilgili bölümünde Ebû Nasr

Şeybânî (ö. 1308/1891)'nin şiirlerine başka kimselerin *şütür-gürbe* dediklerini nakletmiştir:

“[...] eş'âr-ê Fethullah Hân-ê Şeybânî şotor u gorbe est; ya'nî gâhî lafz-ê rakik u selis u molâyem dârend, ve bâz gâhî lafz-ê haşîn u satbar kê mugayyar molâyemet-ê tab'est” (Efdalü'l-Mülk, 1361: 423).

[Fethullah Şeybânî Han'ın şiirleri şütür-gürbedir yani bazen nazik, akıcı ve yumuşaktır ve bazen tabiatının yumuşaklığına aykırı şekilde sert ve kaba sözlerdir.]

Yukarıdaki verilerden hareketle Farsça biyografik eserlerde *şütür-gürbenin* 15. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar bir şiir eleştirisi terimi olarak kullanıldığı görülmektedir. İncelenen bu metinlerde genel olarak bir şiirin beyitleri arasındaki uyumsuzluğa, iyi ve kötü beyitlerin birbirine karışmasına dikkat çekilirken *hem-vâr*, *yek-dest* gibi terimlerin zıddı olarak *şütür-gürbe* terimi tercih edilmiştir. Bu açıdan Farsça tezkirelerde *şütür-gürbe* hem bir şairin genel olarak şiirlerinin/eserinin bütününe yönelik bir eleştiri ifadesiyken aynı zamanda Kâtibî'nin “Şütür ü Hücre” kasidesi örneğinde olduğu gibi doğrudan bir şiirin/nazım şeklinin tenkidinde de yer almıştır. Özet olarak Farsça tezkirelerde birbiriyle alakasız kelimelerden oluşan, aynı düzende/üslupta/ahenkte gitmeyen şiirleri tarif ederken *şütür-gürbe* teriminin kullanıldığı görülmektedir.

3. Türkçe Şair Tezkireleri ve Diğer Biyografik Kaynaklarda *Şütür-Gürbe*

Türkçe yazılmış şair tezkirelerinde de *şütür-gürbe* terimi Farsça model metinlerdeki anlamıyla kullanılmıştır. Özellikle Herat ekolü tezkireleri olarak bilinen *Devletşâh Tezkiresi* ve *Bahâristân* ile *Devletşâh Tezkiresi*'nin zeyli mahiyetindeki *Tuhfe-i Sâmî*'de geçen *şütür-gürbe*, Türkçe tezkirelerde de terim anlamını koruyarak kullanılmaya devam etmiştir. Diğer tezkire terimlerine göre daha az kullanılan *şütür-gürbe*, tezkire türünün Türkçedeki ilk örnekleri olan *Mecâlisü'n-Nefâyis* (yt. 897/1492)'te ve *Heşt-Behişt* (yt. 945/1538)'te hiç yer almamaktadır. 16. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar 12 biyografi yazarının eserinde yer alan bu terim toplam 17 farklı şairin biyografisinde kullanılmıştır. Tabloda da görüleceği üzere Türkçe şair tezkirelerinde *şütür-gürbe* terimi ilk kez 16. yüzyılda Latîfî'nin *Tezkiretü'ş-Şu'arâ* ve *Tabsiratü'n-Nuzamâ*'sından başlayarak 20. yüzyıla kadar biyografi geleneğinde kesintisiz şekilde yer bulmuştur. Bu terim, 19. yüzyılda klasik tezkire metinlerinin sonuncusu kabul edilen Fatî'nin *Hâtimetü'l-Eş'âr*'ında kullanıldığı gibi 20. yüzyılda bu esere İbnülemin Mahmut Kemal İnal tarafından zeyl olarak yazılan *Son Asır Türk Şairleri*'nde de aynı bağlamda kullanılmıştır. Aşağıdaki tabloda (Tablo 1) Türkçe şair tezkireleri ile klasik tezkireler dışındaki biyografik kaynaklarda *şütür-gürbe* terimini kullanan müellifler ve bu terimi hangi biyografiler için kullandıkları yüzyıllara göre tasnif edilerek verilmiştir:

Tablo 1: Türkçe biyografik kaynaklarda şütür-gürbe teriminin kullanımı

Yüzyıl	Tezkire müellifi ve tezkiresinin adı	Şütür-gürbe teriminin yer aldığı biyografiler
16.yy.	Latîfi (ö. 990/1582) <i>Tezkiretü’ş-Şu’arâ ve Tabsiratü’n-Nuzamâ</i> (yt. 953/ 1546)	Sabâyi (ö. 15. yy) Şâhidî-i Edirnevî (ö. 910 ?/1504?)
	Ahdî (ö. 1002/1593-94) <i>Gülşen-i Şu’arâ</i> (yt. 971/1564)	Ârif Çelebi (ö. 970/1562) Edirneli Nazmî (ö. 993/1585-6?)
	Âşık Çelebi (ö. 979/1572) <i>Meşâ’irü’ş-Şu’arâ</i> (yt. 976/1568-9)	Kara Fazlî (ö. 971/1564) Gelibolulu Sun’î (ö. 941/1533)
	Hasan Çelebi (ö. 1012/1604) <i>Tezkiretü’ş-Şu’arâ</i> (yt. 994/1586)	Mâtemî/Hâtemî (ö. 1004/1595-6)
	Gelibolulu Âlî (ö. 1008/1600) <i>Kühü’l-Ahbâr’ın Tezkire Kısmı</i> (yt. 1592-1598)	Ahdî (ö.1002/1593-94) Kara Fazlî (ö. 971/1564)
17.yy.	Riyâzî (ö. 1054/1644) <i>Riyâzü’ş-Şu’arâ</i> (yt. 1018/1610)	Gelibolulu Âlî (ö.1008/1600)
	Güftî (ö. 1088/1677) <i>Teşrifâtü’ş-Şu’arâ</i> (yt. 1069-71/1658-60 (?))	Mevlânâ Ârif (ö.?)
18.yy.	Esrâr Dede (ö. 1211/1796) <i>Tezkire-i Şu’arâ-yı Mevleviyye</i> (yt. 1211/1796)	Derviş Nehcî (ö. 1091?/1680?)
19.yy.	Fatîn (ö. 1283/1866) <i>Hâtimetü’l-Eş’âr</i> (yt. 1271/1855)	Şerîf Tal’at Efendi (ö. ?/?)
	Şemseddin Sâmî (ö. 1322/1904) <i>Kâmûsu’l-A’lâm’da Geçen Biyografiler</i> (yt. 1305/1888)	Bosnalı Sâbit (ö. 1124/1712)
	Ahmed Bâdî Efendi (ö. 1325/1908) <i>Riyâz-ı Belde-i Edirne’nin Tezkire Kısmı / Ravzatü’ş-Şu’arâ</i> (yt. 1322/1904-5)	Edirneli Şerîf (ö. ?/?) Kıyâmî (ö. ?/?) Münzî (ö. ?/?)
20.yy.	İbnülemin Mahmut Kemal İnal (ö. 1957) <i>Son Asır Türk Şairleri</i> (yt. 1930)	Zeynülabidin Reşid Bey (ö. 1921)

Yukarıdaki tabloda (Tablo 1) verilen tezkirelerde şütür-gürbenin yer aldığı cümleler ve bu terimin hangi bağlamda kullanıldığına dair değerlendirmeler aşağıdaki madde başlarında sırasıyla verilmiştir¹³:

¹³ Bu makalede, şair tezkireleriyle ilgili çalışmalarda isimleri verilen 36 Türkçe şair tezkiresi (bk. İsen, 2010, s. 27-28) ve Taşköprülüzâde Ahmed Efendi’nin (ö. 901-968/1495-1561) eş-Şakâ’iku’n-

a. Latîfî (Tezkiretü’ş-Şu’arâ ve Tabsıratü’n-Nuzamâ): Türkçe şair tezkireleri arasında *şütür-gürbe* terimini kullanan ilk tezkire yazarı Latîfî’dir. Latîfî bu terimi, Sabâyî ve Şâhidî-i Edirnevî’nin şiirlerini değerlendirirken kullanmıştır.

Latîfî, Edirneli Sabâyî’nin şairliğinden ve eserlerinden bahsederken Fars şairi Kâtibî-i Nişâbûrî (ö. 838/1434)’nin “Şütür ü Hücre” adlı kasidesine naziresi olduğunu belirtmiş ve devamında şu cümleleri kaydetmiştir:

“Ammâ ba’zı suhandân-ı nazm-fehmân didiler ki Şütür ü Hücrelerinden ma’dâ esnâ-i nazmda şütür ü gürbesi vardır. Elfâz u edâda çendân reng ü ‘uzûbet ve makâlâtında süz u güdâz u hâlet fi’l-cümledür. Bu bâ’isden şî’ri çendân şüyü’ u şöhrat bulmamış ve elsin-i nâsda mezkûr u meşhûr olmamışdır” (Canım, 2018, s. 324)¹⁴.

[Ama şiirden anlayan bazı kişiler *Şütür ü Hücre*’sinden başka nazım sahasında şütür ü gürbesinin (iyili kötülü şiirlerinin) olduğunu söylediler. Kelimelerinde ve üslubunda o kadar renk ve tatlılık yoktur; sözlerinde ise kısmen coşkun bir söyleyiş vardır. Bu sebeple şiiri pek şöhrat bulmamış, halk arasında yaygınlaşmamıştır.]

Sabâyî’nin Kâtibî’ye nazire olan “Şütür ü Hücre” adlı bir şiirinin olduğu ancak nazmında şütür ü gürbe/şütür-gürbe [deve-kedi; uyumsuzluk] olduğu kaydedilmiştir. Latîfî’nin Sabâyî hakkındaki bu değerlendirmelerinin benzeri *Devletşâh Tezkiresi*’nde de vardır. *Devletşâh Tezkiresi*’nde Emir Eminüddîn-i Nezlebâdî (ö. 15.yy)’nin biyografisinde de *şütür-gürbe* terimi yer almaktadır (bk. 2. *Farsça şair tezkirelerinde şütür-gürbe / a. Devletşâh*). Bu biyografide de Latîfî’de olduğu gibi Kâtibî’nin “Şütür ü Hücre” kasidesine dair değerlendirmeler yer alır. Bu değerlendirmeye göre şairlerin bir kısmı Kâtibî’nin bu kasidesini överken, Nezlebâdî ise bu kasidede pek çok *şütür-gürbe* olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla Lâtîfî, Sabâyî’nin “Şütür ü Hücre” kasidesini değerlendirirken, Devletşâh’ın kaydettiği bu biyografideki değerlendirmelerden de etkilenmiş olmalıdır. Nezlebâdî,

Nu’mâniyye fi Ulemâi’l-Devletî’l-Osmâniyye (yt. 965/1558) adlı eserinin tercüme ve zeyilleri taranmıştır (Bu eserlerin isimleri için bk. Özcan, 2010). Bu eserler arasında sadece yukarıdaki tabloda (Tablo 1) verilen toplam 12 biyografik eserde *şütür-gürbe* terimine rastlanmıştır. *Şütür-gürbe*, sadece 18. yüzyılda Âkîf’in *Mir’at-ı Şi’r*’inde tezkire terminolojisinin dışında, feleğin değişken hâlini betimlerken sözlük anlamıyla kullanılmıştır: “[...] *ber-muktezâ-yı şive-i şütür-gürbe-i gerdûn-ı nâ-be-hencâr*” (Kılıcı, 2001, s. 83). [kurusuz feleğin deve-kedi (değişken) tavrı gereğince].

¹⁴ Bu cümlelerde yer alan “Şütür ü Gürbe”, *Latîfî Tezkiresi*’nin neşrinde ilk harfleri büyük yazıldığı için pek çok araştırmada da Sabâyî’ye ait “Şütür ü Gürbe” adında henüz bulunamayan bir eserin olduğu kaydedilmiştir. Fakat buradaki “Şütür ü Gürbe” bir eser adı olmayıp, tezkire terminolojisindeki bir şiir eleştirisi terimi olan *şütür-gürbe*’dir. Latîfî tezkiresinden alıntılanan yukarıdaki paragrafın son cümlesi, Sabâyî’nin şöhrat bulamamasıyla ilgili bir tespittir ve önceki cümlelerde bunun sebebi açıklanmıştır. *Şütür-gürbenin* ayrı bir eser olarak değerlendirildiği çalışmalar için bk. Kavaklık, 2008, s. 7; Akçay, 2020; Koç, 2022.

şütür-gürbe terimini Kâtibî'nin sadece bir şiirdeki uyumsuz beyitlerini değerlendirirken kullanmış ancak Latîfî ise Sabâyî'nin şiirlerinin geneli için bir eleştiride bulunmuştur¹⁵.

Latîfî, Edirneli Şâhidî için de benzer değerlendirmelerde bulunmuş, *Dîvân*'ında kabul edilebilir düzeyde bazı beyitler olsa da bunların da *şütür-gürbe* türünden *nâ-hemvâr* olduğunu belirtmiştir:

“Dîvân'ında kabûle kâbil gerçi ba'zı ebyâtı dahi vardır ammâ şütür ü gürbe makûlesi nâ-hemvârdur.” (Canım, 2018, s. 289).

[*Dîvân*'ında kabul edilebilir bazı beyitleri olsa da (bunlar da) şütür-gürbe türünden olup tutarsızdır¹⁶.]

b. Ahdî (*Gülşen-i Şu'arâ*): Ahdî, tezkiresinde Ârif Çelebi ve Edirneli Nazmî'nin biyografilerinde *şütür-gürbe* yer vermiştir.

Ârif Çelebi'nin şairlik yeteneği olduğunu ve çok sayıda şiir yazdığını belirten Ahdî, başkalarının onun şiiri için *şütür-gürbe* dediklerini kaydetmiş ve bu sebeple Anadolu'ya gelen Fars şairlerine kıyasla şiirlerinin beğenilmediğini kaydetmiştir:

“Günde beş yüz beyt dimege kâdirdür lâkin kitâbeti mümkün olmadığı ecilden günde iki yüz beytle iktifâ itmişler idi. Nazm-ı dürer-bârı hakkında şütür-gürbe vâkı' olmuş dirler idi. Binâ'en alâ-zâlik Rûm'a gelen şu'arâ-yı 'Acem yanında edâ-yı güftârı pesendide olmamışdur” (Solmaz, 2018, s. 215-216).

[Günde beş yüz beyit söylemeye yeteneği vardır ancak yazma yeteneği iyi olmadığı için günde iki yüz beytle yetinmişti. İnciler yağdıran şiiri hakkında şütür-gürbe derlerdi. Bundan dolayı Anadolu'ya gelen Fars şairlerinin yanında şiir üslubu beğenilmemiştir.]

Ahdî, Edirneli Nazmî'nin de çok sayıda kaside ve tarih yazdığını ancak bunların *şütür-gürbe* olduğunu belirtmiştir:

“... ve kasâyid ü tevârihi bî-hadd ü bî-şümâr ve her birinün vücûdı mânend-i adem zîrâ ki şütür-gürbe vâkı' olmuşdur. Hadd-ı zâtında makbûl-i hâs u 'âm olup şöhet-i tâm bulmamışdur” (Solmaz, 2018, s. 290).

[Çok sayıda kaside ve tarihi olmasına rağmen şütür-gürbe olan bu şiirlerin her biri kayıptır. Aslında herkes tarafından beğenilen şöhretli biri olamamıştır.]

¹⁵ Aslında bu eleştiri doğrudan Latîfî'ye ait değildir. Latîfî, Sabâyî'nin şiir sahasında şöhrete kavuşamamasının gerekçelerini sıralamadan önce bu bilgileri “ba'zı suhandân-ı nazm-fehmân”dan naklettiğini bildirmektedir.

¹⁶ Burada “tutarsız” olarak dilîçi aktarımı yapılan *nâ-hemvâr* kelimesi de daha önceki dipnotta [bk.5. dipnot] açıklanan *hem-vârın* olumsuzudur. Latîfî bu cümlede, Şâhidî'nin bazı şiirlerinin değerli bazılarının değersiz olduğunu deve ve kedi uyumsuzluğunda olduğu gibi *nâ-hemvâr* ile nitelemiştir (Açıkgöz, 2013, s. 652).

c. **Âşık Çelebi (Meşâ'irü's-Şu'arâ):** Âşık Çelebi, *şütür-gürbe* terimine Kara Fazlî ve Gelibolulu Sun'î'nin biyografilerinde yer vermiştir.

Âşık Çelebi, Kara Fazlî'nin sürekli şiir yazmaya uğraştığını ve *Hümâ ve Hümâyün* mesnevisini kaleme alana kadar da hem iyi hem kötü şiirlerinin olduğunu *şütür-gürbe*, *mutavassıt*, *nazîf ü kerîh* kelime ve kalıp ifadeleriyle belirtmiştir:

“Muttasıl şi're çalışır ve dürişürdi ve şi'r dir işidürdi. Bu esnâda bahr-i recezde Hümây ü Hümâyün nâm bir kitâb didi, ol vakte dek şi'ri şütür ü gürbe ve mutavassıt idi ve nazîf ü kerîh bir yirde muhtelit idi.” (Kılıç, 2018, s. 519).

[Sürekli şiire çalışır ve çabalardı ve şiir söyler, dinlerdi. Bu esnada recez bahrinde *Hümâ ve Hümâyün* adlı bir mesnevi yazdı. O zamana kadar şiiri şütür-gürbe, orta hâlli, güzel ve çirkin bir arada karıştı.]

Gelibolulu Sun'î'nin az sayıda ancak nitelikli şiirlerinin bulunduğunu kaydeden Âşık Çelebi bu şiirlerin, “şütür-gürbe olmayıp düz” olduğunu kaydetmiştir. Bu cümlelerde olumlu değerlendirme ifadeleri olan *düz*, *yek-dest*, *hem-vâr* ise *şütür-gürbeye* karşıt olarak kullanılmıştır:

“Cümle gazelleri yek-destlikde hem-vârdur yâ hayâl yâhud sûznak edâ ile üstüvârdur. Dîvânı gerçi azdur özdür ammâ şütür-gürbe olmayup düzdür.” (Kılıç, 2018, s. 566).

[Bütün gazelleri birbirine benzer şekilde muntazamdır (ve) güçlü hayallere ya da coşkun bir söyleyişe sahiptir. Her ne kadar *Dîvân*'ı az ve öz olsa da şiirleri şütür-gürbe olmayıp düzdür/düzgündür.]

d. **Kınalızâde Hasan Çelebi (Tezkiretü's-Şu'arâ):** Hasan Çelebi sadece Mâtemî/Hâtemî biyografisinde *şütür-gürbeyi* kullanmıştır. Hasan Çelebi, onun şiirlerinin her ne kadar *şütür-gürbe* olsa da şairlik konusunda yeterli seviyede yeteneği olduğunu ve güzel şiirlerinin de bulunduğunu belirtir:

“Egerçi eş'ârî şütür-gürbedür, nigîn-i hâtem-i belâgat olmaga liyâkatı var. Eş'âr-ı letâfet-şi'ârî vardır” (Kutluk, 1989, s. 325).

[Her ne kadar şiirleri şütür-gürbe olsa da belâgat yüzüğünün kaşısı olmaya yeteneği vardır. Güzel tarzda şiirleri vardır.]

e. **Gelibolulu Âlî (Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım):** Âlî, *şütür-gürbeyi* Ahdî ve Kara Fazlî'ye ait biyografilerde kullanmıştır.

Âlî, kendisi gibi hem şair hem de bir tezkire yazarı olan çağdaşı Ahdî'nin şairliği hakkında olumsuz değerlendirmelerde bulunmuştur. Ahdî'nin hayatıyla ilgili birkaç cümle bilgi verdikten hemen sonra onu, *şütür-gürbe* şiirler söylemede önde gelen biri olarak değerlendirmiştir¹⁷:

¹⁷ Hasibe Mazıoğlu, Gelibolulu Âlî'nin Ahdî'nin şiirleri için yaptığı bu eleştiriyi şu şekilde yorumlamıştır: “Ahdî için yakışsız, uygunsuz şiir söylemede başta gelir, diyerek onu eleştirmiştir. Âlî'nin bu eleştirisi

“Şems-i Bagdâdînin oğludur. İsm-i mâder-zâdı Ahmed ve şütür-gürbe eş’âr söylemede ser-âmed bir şahs idi” (İsen, 2017, s. 260).

[Bağdatlı Şems’in oğludur. Asıl adı Ahmed’dir ve şütür-gürbe şiirler söylemede önde gelen bir şahıstı.]

Kara Fazlî’nin *pür-gûy* [çok şiir yazan] bir şair olduğunu belirten Âlî, onun şiirlerinin *şütür-gürbe* olduğunu ifade etmiş; yedi veya dokuz beyitlik bir şiirinde dahi ancak bir beytin beğenildiğini kaydetmiştir:

“Nihâyet pür-gûy olmagla eş’ârî nâ-hemvârdur. İnşâsı dahi nazmı gibi perîşân-güftâr idüğü zâhir ü âşikârdur [...] Ve bi’l-cümle eş’ârî şütür-gürbedür. Beyt diyecek mahalde ya heft-beyt ve yâhûd nü-h-beyt söylese yine ancak bir beyti pensidide bulunurdu.” (İsen, 2017, s. 261).

[Son derece çok söyleyen/yazan (bir şair) olduğu için şiirleri tutarsızdır. Nesrinin de nazmı gibi dağınık sözlerden oluştuğu ortadadır. Ve bütün şiirleri şütür-gürbedir. Beyit diyeceği zaman yedi beyit ya da dokuz beyit söylese yine de sadece bir beyti beğenilirdi.]

f. Riyâzî (*Riyâzî’ş-Şu’arâ*): *Şütür-gürbe* terimi, 17. yüzyılda ilk defa Riyâzî’nin tezkiresinde Gelibolu Âlî biyografisinde yer almıştır. Riyâzî, Âlî’nin şiirlerinin *şütür-gürbe* olduğunu belirtmiş ve penbe-dâne (pamuk-çekirdek)¹⁸ örneğinden hareketle şiirlerini kusurlu bulmuştur. Âlî’nin başarılı/değerli ve başarısız/değersiz şiirlerinin birbirine karıştığını belirten Riyâzî, bazı şiirlerinin kabul edilebilir nitelikte olduğunu da eklemiştir:

“Egerçi eş’ârî şütür-gürbe olup dânesi penbeden mümtâz olmadığı cihetden medhûldür; lâkin ba’zısı derece-i kabûle mevsûldür.” (Açıkgöz, 2017, s. 216).

[Her ne kadar şiirleri şütür-gürbe olup tanesi/çekirdeği pamuktan ayırt edilmediği için kusurlu ise de bazıları kabul edilebilir dereceye ulaşmıştır.]

g. Güftî (*Teşrifâtü’ş-Şu’arâ*): Manzum formda yazılan bir tezkire olan *Teşrifâtü’ş-Şu’arâ*’nın “Mevlânâ Ârif” biyografisinde *şütür-gürbe* terimi yer almaktadır. Ârif’in şiirlerini *nâ-sâz* [uyumsuz, aykırı] olarak değerlendiren Güftî, şiir satırlarının *şütür-gürbe* meselinden izler taşıdığını belirterek, edebî bir anlatımla bu terime yer vermiştir:

Şi’ri nâ-sâz kendi hem nâ-sâz

Bir dahi ‘Ârif-i galat-perdâz

[...]

onun neşeli kişiliğinden ara sıra yazdığı açık saçık şiirlerinden dolayı olsa gerek.” (2017, s. 493). Ancak bu değerlendirme *şütür-gürbe* ifadesinin tezkire terminolojisindeki anlamına ve bu pasajdaki bağlamına uygun değildir.

¹⁸ Riyâzî’nin “dâne-penbe” örneğiyle ilgili Namık Açıkgöz şu cümleleri kaydetmiştir: “Riyâzî ayrıca Âlî’nin şiiri için “çekirdek-pamuk” ilişkisini de kurmakta; öz ve anlam (dâne, çekirdek) dengesi açısından Âlî’nin şiirlerinin anlam itibarıyla zayıf olduğunu ama üslup ve ifade (penbe, pamuk) itibarıyla iyi olduğunu söyler.” (2017, s. 13).

Satr-ı şî'rinde hem-siriş-t-i diger

Şütür ü gürbe dâsîtân-eser (Yılmaz, 2019, s. 122)

[Bir diğeri, şiiri de kendisi de uyumsuz/aykırı olan [ve] hatalı şiirler söyleyen Ârif. Şiir satırlarındaki başka bir özellik de deve ve kedi hikâyesinden izler taşımasıdır.]

h. Esrâr Dede (Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye): 18. yüzyılda sadece Esrar Dede'nin tezkiresinde yer alan *şütür-gürbe*, Dervîş Nehcî biyografisinde kullanılmıştır. Nehcî'nin şiirlerinin genel olarak *şütür-gürbe* olduğu ancak kabul edilebilir düzeyde kelimeler barındırdığı şu şekilde ifade edilmiştir: “Şütür-gürbe eş'arı ve kabûle sezâ güftarı vardır” (Genç, 2018, s. 291). [Şütür-gürbe şiirleri ve kabul edilebilir düzeyde sözleri vardır.]

i. Fatîn (Hâtîmetü'l-Eş'âr): *Şütür-gürbe*, 19. yüzyılda “son klasik Osmanlı şuarâ tezkiresi” (Akün, 1995, s. 256) olarak kabul edilen *Hâtîmetü'l-Eş'âr*'da “Şerîf Tal'at Efendi” biyografisinde kullanılmıştır. Fatîn, onun şiirlerinin *şütür-gürbe* olduğunu belirtmiş ve *kelâm-ı mevzûn* [vezinli söz/manzume] olarak değerlendirmiştir: “Eş'arı şütür-gürbe nevinden olup kelâm-ı mevzûn kabîlindedir” (Çiftçi, 2017, s. 274). [Şiirleri şütür-gürbe cinsinden olup vezinli söz/manzume türündendir.]¹⁹

j. Ahmed Bâdî Efendi (Riyâz-ı Belde-i Edirne): *Hâtîmetü'l-Eş'âr*'la birlikte klasik tezkire geleneğinin sona erdiği dönemden sonra yazılan biyografik kaynaklarda da *şütür-gürbe* terimi, şair tezkirelerindeki bağlamıyla kullanılmaya devam etmiştir. Osmanlı tarihçisi ve hattat Ahmed Bâdî Efendi'nin Edirne tarihi üzerine yazdığı *Riyâz-ı Belde-i Edirne*'sinin *Ravzatü'ş-Şu'arâ* bölümünde *şütür-gürbe* “Edirneli Şerîf”, “Kıyâmî” ve “Münzî”nin biyografilerinde geçmektedir. Edirneli Şerîf ve Münzî biyografilerinde sadece “eş'arı şütür-gürbe kabîlindedir” (Adıgüzel, 2008, s. 213; 331) cümlesi kayıtlıdır. “Kıyâmî” biyografisinde ise şairin bir gazeli kaydedilmiş ve bu gazelin *şütür-gürbe* olduğu belirtilmiştir. Tespit edilebildiği kadarıyla Türkçe biyografik kaynaklarda *şütür-gürbe* terimi için verilen ilk ve tek örnek olan gazel şu şekildedir:

Senün ey merd-i kâmil ger murâdun söz ise dinle

Kemâl-i ma'rifet her merde dâd-ı Hakdurur anla

Benüm bu ma'rifet içre nihâduma nevâ yok hiç

Beni tanzîr-i eş'âr ile tazyîk itme söz dinle

Murâd ahhâb u ihvânun safâ-yâb olmasîdur hep

¹⁹ *Kelâm-ı mevzûn* tabiri burada olumsuz bir değerlendirme için kullanılmıştır. Şiirin sadece vezin ve kafiyeden oluşan bir manzume olmaması, hayal ve anlam bakımından da zengin olması gerektiği tezkire müelliflerince ifade edilmiştir. Örneğin Latîfi, sadece *kelâm-ı mevzûn* sahibi olan şairleri şu şekilde tenkit etmiştir: “[...] fi'l-cümle kelâm-ı mevzûna kâdir olmagla kendüleri zamânun Hassânî ve devrânun Selmânî tasavvur iderler.” (Canım, 2018, s. 60). “[...] ve bir kısmı dahi ancak kelâm-ı mevzûna kâdir olup killet-i kabîliyyetden hayâlât u ma'ânî bulamaz.” (Canım, 2018, s. 66).

Bu ebyâtum kabûl eyle nice noksân u ‘aybunla

‘Aceb şûrîde-meşrebsin Kıyâmî nik ü bed söyle

Anı Hamdî bilür anlar kabûl eyler kusûrunla²⁰

k. Şemseddin Sâmî (*Kâmûsu’l-A’lâm*): Şemseddin Sâmî’nin ansiklopedik mahiyeteki eseri olan *Kâmûsu’l-A’lâm*’da da pek çok şairin biyografisi kayıtlıdır. Şemseddin Sâmî, bazı biyografilerde ele aldığı şairin şiirleri ve sanatı hakkında da değerlendirmelerde bulunmuştur. “Bosnalı Sâbit” biyografisinde onun bazı beyitlerinin darbimesel gibi herkesçe bilindiğini ve meşhur bir şair olduğunu belirttikten sonra şiirlerinin *şütür-gürbe* olduğunu kaydetmiştir²¹:

“Eş’ârında durûb-i emsâl kabîlinden meşhûr sözler söylemek âdetidir. Bu kabîlden bazı beyit ve mısraları zebânzeddir. Ancak eş’ârî şütür-gürbe vaki’ olup çoğu tekellüflü ve halâvetden hâlidir” (Kahraman, 2008, s. 18).

[Şiirlerinde atasözü türünden meşhur sözler söylemek âdetidir. Bu türden bazı beyit ve mısraları herkesçe bilinir. Ancak şiirleri şütür-gürbe olup çoğu yapmacaktır ve hoş değildir.]

l. İbnülemin Mahmut Kemal İnal (*Son Asır Türk Şairleri*): *Son Asır Türk Şairleri*’nde *şütür-gürbe*, “Zeynülabidin Reşid Bey” biyografisinde ve diğer biyografik kaynakların aksine bizzat şairin kendi şiirleri hakkındaki değerlendirmelerinde yer almaktadır. Reşid Bey, biyografi yazarı İbnülemin’e kendi hâl tercümesini ve eserleri hakkındaki bilgileri

²⁰ Ahmed Bâdî, bu gazelin hangi sebeple *şütür-gürbe* olduğuna dair bir bilgi vermemiştir. Ancak ilk bakışta, *şütür-gürbe* olduğu belirtilen bu gazelde kelimelerin estetik ve ahenk bakımından uyumsuzluğu dikkat çekmektedir. Mısra içinde kelimelerin fonetik uyumsuzluğu yanında kafiye kelimelerinin de *anla, dinle, aybunla, kusûrunla* olarak sıralanması ile klasik kafiye anlayışında kusur sayılacak durumlara sahip kelimelerin bir arada bulunuşu, şiirin ahengini ve tekniğini olumsuz yönde etkileyecek bir tablo oluşturmuştur.

²¹ Hem tezkire müellifleri hem de pek çok şair tarafından övgüyle bahsedilen, kendi döneminde ve sonrasında şiirlerine nazireler yazılan Bosnalı Sâbit’in, şiirleriyle ilgili bu menfi değerlendirmeler Ali Emre Özyıldırım’ın şu tespitleriyle açıklanabilir: “19. yüzyıl ortalarına kadar bütün kaynaklarda kendisinden övgüyle bahsedilen şair, kademeli olarak *Tanzimat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet* dönemlerinde ihmal edilmeye ve küçümsenmeye başlanmıştır. Her ne kadar *deyim ve atasözü kullanımlarına önem verdiği için divan şiirini millî ve mahallî bir zemine çeken bir şair olarak zaman zaman takdir edilse de hâkim edebiyat tarihi algısı Sâbit’i modern dönemin değer yargılarıyla alaycı, gayriciddî, kelime oyunu peşinde koşan, cinsel içerikli galiz bir dil kullanan, popülist ve nihayet ahlakî değerleri dışlayan bir şair olarak damgalamıştır. Böyle bir algının yerleşmesinde Ferid [Kam] Bey’in *Peyâm-ı Sabâh*’daki yazuları baskın bir rol oynamıştır.” (2020). Özyıldırım, Sâbit hakkındaki bu olumsuz yaklaşımın Muallim Nâcî (ö. 1893)’nin şu cümleleriyle başladığını belirtir: “Sâbit vâdî-i mahsûsunda yektâ olmakla beraber mazmun-fürûşluk derdiyle birçok da bî-nemek söz söylemiştir. Eş’ârının nâdirce bulunan güzelleri fevkalâde şirindir. Âdileri ise son derece tatsızdır (Muallim Nâcî 1305: 51)” (2012, s. 4). Şemseddin Sâmî’nin de Sâbit’in şiirlerini *şütür-gürbe* olarak değerlendirmesi, Muallim Nâcî’nin bu görüşleriyle paralellik arz eder.*

mektup olarak göndermiştir. Bu mektupta kendi şiirleri hakkındaki şu cümleleri de yer almaktadır:

“[...] Ratb u yabis, şütür-gürbe, hezeyân-ı mahmûm kabîlinden olan manzum sözlerimi bir araya toplamış olsaydım yine Esad Muhlis Paşa Divançe’si kadar bir kıta teşkil etmezdi.” (Baştuğ, 2000, s. 1897).

[Yaş ve kuru [yerli yersiz], şütür-gürbe, saçma sapan sözler türünden olan manzumelerimi bir araya toplasam yine Esad Muhlis Paşa *Divançe*’si kadar bir hacme sahip olmazdı.]

4. Şair tezkireleri dışındaki metinlerde şütür-gürbe

Daha önceki alt başlıklarda da belirtildiği üzere *şütür-gürbe*, Arapça bir mesele atfen Farsçada her türlü uyumsuz durum için kullanılan deyimleşmiş yapıdaki bir tabirdir. Türkçe yazılmış müstakil belâgat kitaplarında veya belâgata dair eserlerde *şütür-gürbe* yer almamaktadır²². Ancak bazı tarih kitaplarında, seyahatnamelerde, divanlarda ve mesnevilerde de *şütür-gürbenin* yer aldığı cümleler vardır. Bu metinlerde *şütür-gürbe* bir terim özelliği göstermeyip, genel olarak iyi ve kötü durumların/düşüncelerin bir arada olması, kafa karışıklığı, feleğin/zamanın değişkenliği gibi anlamlarda kullanılmıştır:

Evliya Çelebi’nin (ö. 1096/1685) *Seyahât-nâme* (yt. ?)’sinden alıntılanan aşağıdaki cümlelerde *şütür-gürbe* sözlüklerdeki “münasebetsiz, uygun olmayan” anlamıyla kullanılmıştır:

“Ayâ bu hây hûy şakâ-yı bî-ma’ nî ve şütür-gürbe bî-mezâk-ı mâlâ-ya nî ne ola? deyü ileri vardım” (Dağlı ve Kahraman, 2000, s. 59); “Âdem ödü göz ağrısına şifâdır deyü bu güne şütür-gürbe evzâ’lı kelimâtlar ederlerdi” (Dağlı vd., 2011, s. 9); Ve mudhikâne şütür-gürbe-güne evzâ’ u etvârları hadden efzûn idi [...] Gerçi bu güne şütür-gürbe etvârları var idi. [...] Ammâ bu güne şütür-gürbe şakaları... (Kurşun vd., 1998, s. 183).

[Acaba bu yersiz, manasız şaka ve münasebetsiz, saçma tatsız(lıklar) nedir? diyerek atıldım.]; [İnsan ödü göz ağrısına şifadır diye bu tür münasebetsiz kelimeler söylerlerdi.]; [Ve komik, münasebetsiz durumları ve tavırları çok fazlaydı.]; [Gerçi bu türden münasebetsiz tavırları vardı.]; [Ancak bu türden münasebetsiz şakaları...].

²² Bu kapsamda taranan müstakil belâgat kitapları ve belâgata dair eserler şunlardır: *Câmi’ül-Fürs* (yt. 907/1502), *Bahrü’l-ma’ârif* (yt. 956/1549), *Miftâhü’t-teşbih* (yt. 16. yy), *Şerh-i Telhîs-i Miftâh* (yt. 17. yy), *Miftâhu’l-belâga ve misbâhu’l-fesâha* (yt. 17. yy), *Mugni’l-küttâb* (yt. 1286/1869), *Mi’yâru’l-kelâm* (yt. 1155/1742), *Fenn-i Bedî’* (yt. 1291/1874), *Teshîlü’l-arûz ve’l-kavâfi ve’l-bedâyi* (yt. 1289/1872), *Mebâni’l-inşâ* (yt. 1288-9/1871-2), *İlm-i Belâgat-La Rhétorique* (yt. 1287?/1870?), *Arûz-ı Türkî* (yt. 1291/1874-75), *Zübdetü’l-beyân* (yt. 1297/1880), *Hadikatü’l-beyân* (yt. 1298/1881), *Belâgat-ı Osmâniyye* (yt. 1298/1881), *Ta’likât-ı Belâgat-ı Osmâniyye* (yt. 1299 /1881-82), *Ta’lim-i Edebiyat* (yt. 1299/1882), *Tedrâsât-ı Edebiyye* (yt. 1302/1884), *Mizânü’l-edeb* (yt. 1305/1888), *Osmanlı Edebiyatı* (yt. 1307/1894), *Osmanlı Edebiyatı Nümuneleri* (yt. 1312/1894-95), *Zinetü’l-Kelâm* (yt. 1888/1889).

Osmanlı tarihçisi Peçuylu İbrâhim (ö. 1059/1649 [?])’in *Peçevî Tarihi*’nde de *şütür-gürbe* tezkire terminolojisindeki anlamının dışında sözlük anlamıyla kullanılmıştır:

“Ammâ evzâ’ı şütür-gürbe idi. Manzûri olanlar kendüsün gah budalâdan gâh ‘ukalâdan ‘add iderler idi (Metin, 2006, s. 52).

[Ama hâli değişkendi. Onu görenler kendisini bazen budala bazen akıllı sayarlardı.]

Klasik Türk şiirinde de beyitlerde *şütür-gürbe* tabirine rastlanır. Beyitlerde *devrân-ı şütür-gürbe*, *vaz’-ı şütür-gürbe* gibi tamlamalarla kullanılan bu tabir terim özelliği göstermez:

Geh nâkaya meyletti geh hirresine

K’evzâ’ı şütür-gürbe idi mahzûnun (Bosnalı Sâbit / Karacan, 1991, s. 553)

[Kederli (Mecnûn’un) hâli deve-kedi (iyi ve kötü bir arada) olduğu için bazen deveye bazen kedisine yöneldi.]

Seyr iden vaz’-ı şütür-gürbesini bu felegün

Açılır dîdesi çün encüm-i rahşân uyumaz [Şeyh Gâlib / Gürer, 1993, s. 428]

[Bu feleğin tutarsız hâlini seyredenin gözü parlayan yıldız gibi açılır, uyumaz.]

Şütür-gürbenin bazı beyitlerdeki kullanımını ise tezkire terminolojisindeki anlamına yakındır:

Şütür-gürbe olmasa lîkin kelâm

Ma’ânisi hûb olsa nazmı tamâm (Bihiştî / Ayçiçeği, 2018, s. 167)

[Ancak söz şütür-gürbe olmasa, anlamı güzel ve nazmı eksiksiz olsa.]

Bu çend beyt-i şütür-gürbe tarz u ta’biri

Hezâr şerm ile itdim ne çâre pîş-nihâd (Bosnalı Sâmi’î / Çakır, 2021, s. 56)

[Bu şütür-gürbe tarzında birkaç beyti ve tabiri bin bir utançla sundum, ne yapayım.]

Sonuç

Türkçe şair tezkirelerinde şairlerin sanat kabiliyetlerini ve onların şiirlerini değerlendirmek için tezkire yazarlarının kullandıkları bazı ortak kelimeler ve kalıp ifadeler olduğu bilinmektedir. Şair tezkireleri özelinde bu kelimelerin ve kalıp ifadelerin sözlük anlamlarının dışında dâhil olduğu sahaya özgü terim anlamları kazandığı önceki çalışmalarda zikredilmiştir (bk. *Dipnot 1*). Bu çalışmada incelenen terimleşmiş ifadelerden birisi de Arapça bir meselden hareketle Farsça şair tezkirelerine ve oradan da Türkçe şair tezkirelerine geçen *şütür-gürbe* tabiridir. Farsçada ve Türkçede manzum veya mensur yazılı metinlerde her türlü uyumsuzluğu, karışıklığı ifade etmek için kullanılan *şütür-gürbe* tabiri şair tezkireleri bağlamında bu anlamından hareketle bir şiir eleştirisi terimi

özelliği kazanmıştır. Türkçe şair tezkirelerine özellikle Herat okulu tezkireleri olarak bilinen *Bahârîstân*, *Devletşâh* ve bu tezkirenin zeyli mahiyetindeki *Tuhfe-i Sâmî* aracılığıyla geçen bir terim olan *şütür-gürbe*, model aldığı yazılı kültürdeki bağlamını Türkçe metinlerde de korumuştur. *Şütür-gürbe*, Farsça ve Türkçe biyografik metinlerde diğer eleştiri terimlerine göre daha az kullanılan bir şiir eleştirisi terimidir. Türkçe yazılmış biyografik kaynakların 12 tanesinde bir şiir eleştirisi terimi olarak yer almış, sadece 18. yüzyılda Âkif (ö.?)'in *Mir'at-ı Şi'r* (yt. 1211/1796)'inde tezkire terminolojisi dışında sözlük anlamıyla kullanılmıştır. İlk kez Latîfî'nin tezkiresiyle 16. yüzyılda kullanılan bu terim, klasik tezkire yazma geleneğinin modern biyografilere evrildiği 20. yüzyıla kadar kullanılmaya devam etmiştir. Biyografik kaynaklarda *şütür-gürbe* en fazla 16. yüzyıl tezkirelerinde kullanılmış olup devamında sırasıyla 19, 17, 18 ve 20. yüzyıllar gelmektedir. 15. yüzyılda ise herhangi bir veri tespit edilememiştir. Türkçe biyografik eserlerde şiirleri *şütür-gürbe* olarak değerlendirilen toplam 17 şair vardır. Şiirlerinin *şütür-gürbe* olduğu belirtilen bir şairin orta hâlli ve kabul edilebilir düzeyde şiirler yazdığı da vurgulandığı için bu terim tümüyle olumsuz bir anlam içermez. Türkçe biyografik kaynaklarda *şütür-gürbe* bir şairin eserinin geneline yönelik yapılan bir eleştiridir. Ancak bu terimin Farsça tezkirelerde bu kullanımının dışında, sadece bir şiirdeki kelimelerin uyumsuzluğunu ifade etmek için de kullanıldığı görülmektedir. Biyografik kaynaklarda şiirlerinin *şütür-gürbe* olduğu belirtilen şairlerin önemli bir kısmının çok sayıda şiir yazdığı belirtilmekte ve buna bağlı olarak değerli ve değersiz şiirlerin birbirine karıştığı vurgulanmaktadır. Bunlar arasında divanı günümüze ulaşan şairlerden Edirneli Nazmî (ö. 993/1585-6?) ve Gelibolulu Âlî (ö. 1008/1600)'nin çok sayıda şiirlerinin olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda *bî-hadd*, *bî-şümâr* gibi çokluk bildiren ifadeler bu terimle birlikte kullanılmıştır. *Şütür-gürbe*, bir şiir eleştirisi terimi olarak kabul edilen *hem-vâr* ve *yek-dest* ile birlikte kullanılmıştır ve bu terimlerle zıt anlamlıdır. Tezkirelerde bu terim zikredildikten sonra buna delil olabilecek şiir örnekleri verilmediği için tam olarak hangi tarz şiirlerin *şütür-gürbe* olarak eleştirildiği net değildir. Ancak tezkire yazarlarının cümlelerinden hareketle tematik bütünlüğü olmayan şiirlerin de *şütür-gürbe* olarak değerlendirildiği söylenebilir. Klasik tezkire yazıcılığının bittiği dönemden sonra ise Ahmed Bâdî'nin *Riyâz-ı Belde-i Edirne*'sinde *şütür-gürbe* olduğu belirtilen bir gazel biyografik kaynaklardaki tek örnektir. Farsça tezkirelerde ise Kâtibî'nin *Şütür ü Hücre* kasidesinde olduğu gibi doğrudan bir şiirin *şütür-gürbe* olduğunu belirten örnekler yer almaktadır (bk. 2. *Farsça şair tezkirelerinde şütür-gürbe*). Tezkireler dışında taranan metinlerde ise *şütür-gürbe* bir terim özelliği arz etmez. Bu metinlerde bir durumun hem iyi hem kötü olması, kafa karışıklığı ve tutarsız davranışların tarifinde *şütür-gürbenin* kullanıldığı görülmektedir. Sadece şairlik yeteneği veya söz üzerine değerlendirmelerin olduğu beyitlerde terimsel kullanıma yakın bir anlamı vardır. Bu terim, özellikle çok sayıda eser/şiir üreten şairlerin biyografilerinde *hem-vâr*, *nâ-hem-vâr*, *yek-dest* gibi diğer terimlerle ve *bî-hadd*, *bî-şumar* gibi çokluk bildiren ifadelerle ve sistemli bir cümle yapısıyla kullanılmıştır. Tüm bu verilerden hareketle *şütür-gürbenin*, tezkire terminolojisi bağlamında değerlendirilebilecek bir şiir eleştirisi terimi olduğu düşünülmektedir.

Kaynaklar

- ‘Amîd, H. (1379). *Ferheng-i Fârsî-yi ‘Amîd*. Kitâbhâne-yi Millî-yi Îrân.
- Açıkgöz, N. (1988). Riyâzî'nin Düstürü'l-'Amel'i ve Ansiklopedik Önemi. *Fırat Üniversitesi Dergisi: Sosyal Bilimler*, 2 (2), 1-17.
- Açıkgöz, N. (2013). Klasik Türk şiirinde üslup eleştirisi terimleri. *Kuzubaş, M. (Ed.) T.C. Ordu Üniversitesi Uluslararası Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu -Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu Anısına- (10-12 Mayıs 2012) Bildiri Kitabı*. (s. 650-654). Ordu Üniverstesi Yay.
- Açıkgöz, N. (2017). *Riyâzî'ş-Şu'arâ*. Kültür ve Turizm Bakanlığı, E-kitap. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/54137,540229-riyazu39s-suarapdfpdf.pdf?0>
- Adıgüzel, N. (2008). *Edirneli Ahmet Bâdî'nin Riyâz-ı Belde-i Edirne adlı eserinin tezkire kısmı* (Tez No. 241088) [Doktora tezi, Trakya Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Afiî, R. (1391). *Ferhengnâme-i şî'rî*. İntişârât-ı Surûş.
- Afsahzâd, A., Omaruf, M. C. ve Zuhûreddin, A. (1379). *Bahâristân ve Resâ'il-i Câmî, Nureddin Abdurrahman b. Ahmed Câmî*. Mirâs-ı Mektûb.
- Akçay, G. (2020, 6 Kasım). *Sabâyî, Hayreddîn*. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sabayi-hayreddin>
- Akûn, Ö. F. (1995). Fatîm Efendi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt12*, 256-260. TDV Yay.
- Atila, M. (2012). Tezkire terimleri sözlüğüne katkı Gülşen-i Şu'arâ örneği. *Kuzubaş, M. (Ed.) T.C. Ordu Üniversitesi Uluslararası Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu -Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu Anısına- (10-12 Mayıs 2012) Bildiri Kitabı*. (s. 848-888). Ordu Üniverstesi Yay.
- Ayçiçeği, B. (2018). *Behîştî Ahmed'in İskender-nâme'si*. Kültür ve Turizm Bakanlığı, E-kitap. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57758,behisti-ahmed-iskender-namepdf.pdf?0>
- Aydiner, M. (2007). *Subhî tarihi: Samî ve Şâkir tarihleri ile birlikte, 1730-1744: inceleme ve karşılaştırmalı metin*. Kitabevi.
- Ayverdi, İ. (2010). *Misallı Büyük Türkçe Sözlük*. Kubbealtı Neşriyat.
- Baştuğ, İ. (2002). *Son Asır Türk Şairleri Cilt IV*. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay.
- Boyacıyan, A. H. (1987). *A Turkish and English Lexicon*. Librarie du Liban.
- Browne, E. (1903). *Tezkiretü'ş-şu'arâ- Devletşâh-ı Semerkandî, Part II*. Leiden.
- Browne, E. ve Kazvîni, M. (1906). *Tezkiretü'ş-şu'arâ- Devletşâh-ı Semerkandî, Part I*. Leiden.

- Canım, R. (2018). *Tezkiretü’ş-Şu’arâ ve Tabsiratü’n-Nuzamâ*. Kültür ve Turizm Bakanlığı, E-kitap. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/60327,latifi-tezkiretus-suara-ve-tabsiratun-nuzamapdf.pdf?0>
- Çakır, M.S. (2021). *Bosnalı Sâmî’î Divanı*. DBY Yay.
- Çapan, P. (1993). 18. yy. tezkirelerinde edebiyat araştırma ve tenkidi (Tez No. 30398) [Doktora tezi, Fırat Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Çapan, P. (2009). Tezkirelerin ışığında şiire has bir yapı unsuru olarak mânâ üzerine değerlendirmeler. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 15 (39), 435-448.
- Çetindağ, Y. (2010). *Şiir ve tenkit: Türk, İran ve Arap tezkirelerinde*. Kitabevi.
- Çiftçi, Ö. (2017). *Fatîn Davud, Hâtîmetü’l-Eş’âr (Fatîn Tezkiresi)*. Kültür ve Turizm Bakanlığı, E-kitap. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55976,fatin-tezkiresi-pdf.pdf?0>
- Dağlı, Y. ve Kahraman, S. A. (2000). *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi IV. kitap Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 305 numaralı yazmanın transkripsiyonu-dizini*. YKY.
- Dağlı, Y., Sezgin, İ. ve Kahraman, S. A. (2001). *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi V. kitap Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 305 numaralı yazmanın transkripsiyonu-dizini*. YKY.
- Dânişâmûz, H. (1386). *Letâyifü’l-Emsâl ve Tarâyifü’l-Akvâl*. Mirâs-ı Mektûb.
- Dastgerdî, V. (1314). *Tuhfe-i Sâmî*. Matbaa-i Armagan.
- Dehhuda, A. E. (1377). *Lugatnâme-i Dehhudâ*. Dânişgâh-ı Tahran Müessesesi-i Lügatnâme-i Dehhudâ.
- Durmuş, E. (2018). Mehmed Şakir Efendi, Hediyeü’l-İrfân der-şerh-i Bahâristân (inceleme-metin). (Tez No. 504121) [Doktora tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Efdalü’l-Mülk, G.H. (1361). *Efdalü’t-Tevârih. Be kûşîş-i Mansûre İttihâdiyye*. Neşr-i Târîh-i İran.
- Enverî, H. (1383). *Ferheng-i Kinâyât*. 2 Cilt. İntişarat-ı Suhen.
- Enverî, H.(1382). *Ferheng-i buzurg-i suhen*, 8 Cilt. İntişarat-ı Suhen.
- Eren Sosyal, E. (2016). *Çehar makale: Nizami Aruzi Semerkandi*. Demavend Yay.
- Genç, İ. (2018). *Tezkire-i Şu’arâ-yı Mevleviyye*. Kültür ve Turizm Bakanlığı, E-kitap. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57762,tezkire-i-suara-yi-mevleviyyepdf.pdf?0>
- Gençosman, M. N. (1989). *Baharistan, Molla Camî*. MEB Yay.
- Güneş, M. (2020). *Hâlis İbrâhîm-i Pozarefçevî [öl. 1752] Mecme’u’l-emsâl İnceleme, Tenkitli Metin, Dizinler, Açıklamalar*. (Tez No. 656762) [Doktora tezi, Marmara

- Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Gürer, A. (1993). *Şeyh Galib Divanı: İnceleme-metin*. (Tez No. 26007) [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Hazîn, Ş. A. (1375). *Tezkiretü'l-Mu'âsırîn*. Mîrâs-ı Mektûb.
- İnan, M. U. (2016). İran edebiyatından Osmanlı edebiyatına gazelde konu bütünlüğü meselesi. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları XI, Gazelden Gazele: Dünün Şiirine Bugünde Bakışlar* (s. 102-135). Klasik Yay.
- İsen, M. (2010). *Tezkireden biyografiye*. Kapı Yay.
- İsen, M. (2017). *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı, E-kitap.
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55739,kunhul-ahbarin-tezkire-kismpdf.pdf?0>
- İsen, M., Kılıç, F., Eyduran, A., Durmuş, M. ve Aksoyak, İ. H. (2002). *Şair Tezkireleri*. Grafiker Yay.
- Johnson, F. (1852). *Dictionary Persian, Arabic and English*. H. Allen and Co.
- Kahraman, D. (2008). *Şemseddin Sâmî'nin Kâmûsu'l-Â'lâm Adlı Eserinin III. Ve IV. Cildinde Geçen Eski Türk Edebiyatıyla İlgili Biyografiler*. (Tez No. 239065) [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Kaplan, F. (2021). *Klasik türk edebiyatı eleştiri terimleri sözlüğü -Latîfî tezkiresi örneği-*. DBY Yay.
- Karacan, T. (1991). *Bosnalı Alaeddin Sâbit Divanı*. Cumhuriyet Üniversitesi Yay.
- Kartal, A. (2009). *Lügat-i Nâcî*. TDK Yay.
- Katirai, M. (1357). *Zebân u ferheng-i merdom: nakd*. İntişârât-ı Tûka.
- Kavaklık, R. (2008). On beşinci yüzyıl şairi Sabâyî ve Divançe'si (transkripsiyonlu metin-açıklamalar-dizin). (Tez No. 249621) [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Kaya, İ. (2020). *Sûdî'nin Hâfız Dîvânı şerhi*. 3 Cilt. Türkiye Yazma Eserleri Kurumu Başkanlığı Yay.
- Kazvîni, M. (1952). *Çehar-makale-i Aruzi. Çap-ı Taban*.
- Kılıcı, M. (2001). *Enderunlu Mehmet Akif: Mir'ât-i Şî'r*. (Tez No. 107459) [Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Kılıç, A. (2018). Tezkire terimleri sözlüğüne dâir. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi, Tebdiz özel sayısı*, 2 (4), 1-13.
- Kılıç, F. (1998). *XVII. yüzyıl tezkirelerinde şair ve eser üzerine değerlendirmeler*. Akçağ Yay.
- Kılıç, F. (2018). *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ*. Kültür ve Turizm Bakanlığı, E-kitap. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59036,asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?0>
- Koç, M. (2022, 2 Şubat). *Şütür ü Gürbe*. Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü. <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/sutur-u-gurbe-sabayi>
- Kurşun, Z., Dağlı, Y., ve Kahraman, S. A. (1998). *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi II. kitap Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 305 numaralı yazmanın transkripsiyonu-dizini*. YKY.
- Kutluk, İ. (1989). *Kınalızâde Hasan Çelebi, Tezkiretü'ş-Şu'arâ*. TTK Yay.
- Lugal, N. (2011). *Şair tezkireleri, Devletşah*. Pinhan Yay.
- Mazıoğlu, H. (2017). *Eski Türk edebiyatı makaleleri*. TDK Yay.
- Metin, M. (2006). *Peçevi tarihi edisyon kritiği Bağdat nüshası (284-317)*. (Tez No. 209686) [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Nasrabadî, M. N. (1384). *Alikulı Valih-i Dağıstanî, Tezkire-i Riyâzu'ş-Şu'arâ*. İntişârât-i Esâtîr.
- Özcan, A. (2010). eş-Şekâ'iku'n-nu'mâniyye. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt 38*, 485-486. TDV Yay.
- Öztürk, M. ve Örs, D. (2009). *Mütercim Âsım Efendi, Burhân-ı Katı*. TDK Yay.
- Özyıldırım, A. E. (2012). Sâbit'in Türk edebiyatındaki yeri üzerine bazı sorular. *Türkbilig*, 23, 1-10.
- Özyıldırım, A. E. (2020, 26 Kasım). *Sâbit, Alâaddin Ali*. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sabit-alaaddin-ali>
- Parlatır, İ. (2006). *Osmanlı Türkçesi sözlüğü*. Yargı Yay.
- Solmaz, S. (2012). *Onaltıncı yüzyıl tezkirelerinde şairin dünyası Ahdi-Gelibolulu Ali-Kınalızade-Beyani*. Akçağ Yay.
- Solmaz, S. (2018). *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâ'sı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı, E-kitap. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56733,ahdi-gulsen-i-suarapdf.pdf?0>
- Steingass, F.J. (1998). *A comprehensive Persian-English dictionary*. Routledge.
- Stewart-Robinson, J. (1964). The tezkere genre in Islam. *Journal of Near Eastern Studies* 22 (1), 57-65.

- Stewart-Robinson, J. (1965). The Ottoman biographies of poets. *Journal of Near Eastern Studies*, 24(1-2), 57-74.
- Şahin, B. (1996). *Fehim Süleyman’ın Sefinetü’ş-Şuarası* (Tez No. 52423) [Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Şem’î, Mustafa Çelebi b. Mehmed, *Şerh-i Bahâristân*, Süleymaniye Kütüphanesi İzmir Koleksiyonu, No: 516.
- Tolasa, H. (1983). *Sehi, Latifi ve Âşık Çelebi tezkirelerine göre 16. yüzyılda edebiyat araştırma ve eleştirisi*. Ege Üniversitesi.
- Toparlı, R. (2000). *Ahmed Vefik Paşa, Lehce-i Osmânî*. TDK Yay.
- Yılmaz, K. (2019). *Güftî, Teşrifâtü’ş-Şu’arâ*. Kültür ve Turizm Bakanlığı, E-kitap. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/67156,gufti-tesrifatus-suarapdf.pdf?0>
- Zeybek, E. (2015). *Mehmed Şâkir’in Bahâristân şerhi (s. 279-607), inceleme-metin* (Tez No. 398305) [Yüksek lisans tezi, Sütçü İmam Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Zülfe, Ö. (2011). *Şiirin izinde sözün gölgesinde Osmanlı şiirinden kelimeler, kavramlar, deyimler*. Bilge Kültür Sanat Yay.